

Eşitsizliği Alternatif Kavramlarla Tartışmak: Dezavantajlılık, Kırılganlık, Yaralanabilirlik *

Discussing Inequality with Alternative Concepts: Disadvantage, Vulnerability, Lacerability¹

ÖZET

Eşitsizlik, insanlığın varoluşu kadar eski bir olgudur. Modern dönemin getirdiği sermaye dağıtımındaki eşitsizlik, toplumsal kaynaklara ulaşımında ciddi engelleri beraberinde getirmiş ve bireylerin eşitsiz durumlarının da altını çizmiştir. Bu nedenle eşitsizlik kavramı, modern dönemleri açıklamak için kullanılan en işlevsel kavramlardan biridir.

Modern bir bilim olan sosyolojinin kurulduğu ilk dönemlerden itibaren eşitsizlik hep gündemde olmuş, toplumsal tabakalaşma, sınıf, statü gibi kavramlarla ekonomik, sosyal, kültürel, politik yanları tartışılmıştır. Sosyolojinin önemli bir konusu olan eşitsizlik, genel sosyolojik paradigma değişimlerinden de etkilenmiştir. Makro sosyolojik paradigma çerçevesinde tartışılacak sınıf, toplumsal tabakalaşma ve statü gibi eşitsizlik biçimleri, mikro sosyoloji çerçevesinde dönüşmüş ve eşitsizliği tanımlamak için yeni kavramlara ihtiyaç duyulmuştur. Mikro sosyoloji bağlamında bahsi geçen bu yeni kavramlar dezavantajlılık, kırılganlık, yaralanabilirliktir.

Dezavantajlılık ve dezavantajlı gruplar ise sosyal hizmet mesleğinin görünür olmaya başlamasıyla birlikte üzerinde daha çok düşünülür ve konuşulur olmuştur. Sosyal hizmetler, sosyal devlet anlayışının bir sonucu olarak toplumda genele kıyasla yaşam koşulları, kaynaklara ulaşım, üretim ve tüketime oldukça kısıtlı bir katılım sağlayan kişilerin hayat standartlarını yükseltmeyi amaçlar. Kırılganlık ve yaralanabilirlik kavramları da dezavantajlılık ile benzer bir paydaya dayanır. Dezavantajlılıktan farklı olarak tüm insanların ortak bir kırılganlık ve yaralanabilirliğinin var olduğu iddia edilse de bazı insanların diğerlerine nazaran daha yaralanabilir ve kırılgan olduğu özellikle ülke ve dünya genelinde yaşanan son afetlerden sonra daha görünür olmuştur.

Bu çalışma, literatür tarama yöntemine dayalı olarak yüzyıllardır varlığını sürdüren bir gerçeklik olan eşitsizliği, farklı bir bağlamda alternatif kavramlarla tartışmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eşitsizlik, Kırılganlık, Yaralanabilirlik, Dezavantajlılık, Sosyal Hizmet

ABSTRACT

Inequality is a phenomenon as old as humanity. The inequality in the distribution of capital brought about by the modern period has created severe obstacles to access to social resources and underlined the unequal situation of individuals. Therefore, inequality is one of the most functional concepts to explain the modern period.

Since the early days of sociology, a modern science, inequality has always been on the agenda, and its economic, social, cultural, and political aspects have been discussed with concepts such as social stratification, class, and status. Inequality, an important topic in sociology, has also been affected by general sociological paradigm shifts. The forms of inequality, such as class, social stratification, and status, discussed within the macro-sociological paradigm have been transformed within the micro-sociological framework. New concepts have been needed to define inequality. These new concepts mentioned in the micro-sociology context are disadvantage, vulnerability, and lacerability.

Disadvantaged and disadvantaged groups, on the other hand, have been more thought and talked about as the social work profession has become more visible. As a result of the understanding of the welfare state, social services aim to raise the standard of living of people with minimal participation in living conditions, access to resources, production, and consumption compared to the general public. The concepts of vulnerability and deprivation share a similar denominator of deprivation. Although it is claimed that all people have a common vulnerability and lacerability, unlike disadvantages, it has become more visible that some people are more vulnerable and lacerable than others, especially after the recent disasters in the country and the world.

Based on the literature review method, this study aims to discuss inequality, a reality that has existed for centuries, with alternative concepts in a different context.

Keywords: Inequality, Vulnerability, Lacerability, Disadvantage, Social Work

GİRİŞ

Eşitsizlik, bir bireyin ya da grubun doğal halinden yani kişinin ırkından, etnik kökeninden, cinsiyetinden kaynaklanabileceği gibi süreç içerisinde sonradan da ortaya çıkabilen bir durumdur. Birey ve içine doğduğu toplumsal çevreden kaynaklı eşitsizliğin bazı biçimleri değişebilirken, bazıları ise sonraki kuşaklara miras olarak aktarılabilir. Miras olarak aktarılan eşitsizlik döngüsünün kırılması veya ortadan kalkması ise sonradan oluşan eşitsizlik hallerinden çıkılmasına nazaran daha zorludur.

Eşitsizlik bir bakış açısına göre, rekabet, üretkenlik ve verimliliği artırırken, kaynakların optimal kullanımı için de zorunludur. Eşitsizliğin kökeni ile ilgili iki temel görüş mevcuttur. Bunlardan ilki, eşitsizliğin insanlığın varoluşundan beri varlığını devam ettirini ve tarih boyunca tüm toplumlarda çeşitli eşitsizlik biçimlerinin

Rasime Demir Başhan²
Osman Metin³

How to Cite This Article

Başhan, R. D. & Metin, O. (2023). "Eşitsizliği Alternatif Kavramlarla Tartışmak: Dezavantajlılık, Kırılganlık, Yaralanabilirlik", Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences, 9(65):3040-3048. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/JOSH.AS.70592>

Arrival: 11 May 2023

Published: 30 June 2023

International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

This journal is an open access, peer-reviewed international journal.

* Bu makale, halen devam etmekte olan "Dezavantajlılığın Yeniden Üretimi: Afyonkarahisar'da Sosyal Hizmet Alan Gruplar" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

¹ Kırılganlık ve yaralanabilirliğin İngilizce karşılıkları aynı olup "vulnerability" olarak karşımıza çıkar. Ancak metinde iki kavramın birbirinden farklı oluşunu vurgulamak için kavramın İngilizcede farklı bir kullanımı olan "lacerability" kavramı tercih edilmiştir.

² Doktora Öğrencisi, Afyonkarahisar Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Afyonkarahisar, Türkiye

³ Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Afyonkarahisar, Türkiye

görüldüğünü vurgularken; ikinci bakış açısı, eşitsizliği modernizm ve kapitalizmle birlikte ortaya çıktığını ve eşitlik arayışının, yaşayış biçimlerine eşitsizlik olarak yansıdığı yönündedir. Bryan Turner'e göre eşitsizliğin tarihi insanlık tarihi kadar eskiye dayandırılabilir ve toplumlarda çeşitli biçimlerde eşitsizlik görünümüleri mevcuttur. Kapitalizm öncesi dönemlerde, feodal düzende, derebeyler toplumun kalanından üstte bir statüde yer alarak pek çok ayrıcalığa da sahipti. Feodalizmdeki yasal bölünmelere bağlı eşitsizliklerin yerini, kapitalizmdeki ekonominin farklı işlevine dayanan eşitsizliklerinin aldığı iddia eder (Turner, 1997:16).

Eşitsizliğin kapitalizmden kaynaklandığı fikri Marksist teorinin merkezinde yer alır. Bu teoriye göre eşitlik ve özgürlük ile ilgili fikirlerimizin kökeninde kapitalizm vardır (Turner, 1997: 67). Marx, bu düşüncesini "kapitalist sistem, doğası gereği eşitsizdir" sözleriyle ifade etmektedir (Ritzer ve Stepnisky, 2019:67). O'na göre, özgür olmama ve eşitsizliğin eski biçimleri insana bağlıydı ve bu insana bağlılık zaman zaman değişebilmekteydi. Ancak kapitalizmde eşitsizlik, ideolojiye bağlıdır ve kolayca değişmeyecek bir biçimdedir. Kapitalistler, sermaye sahipleri kapitalist sistem dolayısıyla daha fazla kazanırken, işçi emeğini sunmasına karşın daha dezavantajlı durumdadır. Sermaye sahipleri, ortaya koyduğu sermayesini artırıp hep daha fazla kazanırken, işçiler, ortaya koyduğu emeklerinin çok altında kazanç elde ederler ve var olan işlerinin ellerinden gitmelerinin de endişesini taşırlar.

Toplumların tarihlerine bakıldığında çeşitli eşitsizlik biçimlerinin var olduğu sosyolojik bir gerçektir (İnce, 2017: 294). Toplumsal tabakalaşma, sınıf ve statü kavramlarıyla eşitsizlik durumları anlaşılmalı/açıklanmaya çalışılır. Eşitsizliğin bu kavramlarla açıklanması makro sosyolojinin bir özelliğidir. Makro sosyoloji, toplumu, toplum içindeki kurumları ve genel sistem ve işleyişi ön plana çıkarır. Eşitsizlikleri betimlemek için ise sosyal tabakalaşmadan söz edilmesi gereklidir. Tabakalaşma kavramı jeolojiden aktarılmış bir kavramdır (Giddens, 2005:282) ve tabakalaşmayı, farklı insan gruplaşmaları arasındaki yapılaşmış eşitsizlikler olarak da tanımlamak mümkündür (Ünal, 2004: 57). Toplumda daha çok tercih edilenlerin üstte, daha az ayrıcalıklı olanların ise altlarda yer aldığı bir yapılanmadır. Ayrılmış ve sıralanmış olan gruplardan benzer olanların bir araya gelerek bir sıradüzen (hierarchy) oluşturması ile meydana gelen toplumsal tabakalar, dört genel tabakalaşma tarzı ve tarihsel tip şeklinde kategorileştirilebilir. Bunlar; kölelik sistemi, kast sistemi, feodal zümre sistemi ve toplumsal sınıf sistemidir. Bu kategorilerin her biri kendi içerisinde tutarlılık içeren karakteristik niteliklere sahiptirler (Yalçın, 2019: 160). Tabakalaşma varlığı bilinen hemen tüm toplumlarda var olmakla birlikte, modern toplum eşitlik ideali altında bizatihi eşitsizlikler üzerine kuruludur (Sunar, 2018:1). Modern toplumun temellerinden olan liberal iktisat ve toplum düşüncesine göre toplumdaki eşitsizlikler olağan ve gereklidir.

Bir başka eşitsizlik sistemi olan sınıflar ise endüstriyel toplumun karakteristik gruplarıdır. On yedinci yüzyıldan itibaren ortaya çıkan ve gelişen sanayi toplumlarına özgüdür (Ünal, 2004: 65) "Sınıf ayrımı, tarihteki eşitsizliklerden bir tanesidir" (Bauman, 2022:31). Günümüz toplumlarında eşitsizliklerin en görünür olduğu yerlerden biri toplumsal sınıflardır. Edgell'e (1998: 11) göre sınıf, Roma halkının ekonomi ve mülkiyet temeline göre bölünmesi ve kategorileştirilmesi olarak karşımıza çıkar. Sınıfın modern kullanımı ise endüstri devrimi ve sonrasında toplumun tümüyle yeniden örgütlenmesi ile ilişkilidir. Sınıflar, ortak ekonomik koşulları paylaşan geniş insan kitlelerinden oluşur ve bunlar insanların yaşam biçimleri üzerinde derin bir etkiye sahiptir. Ancak sınıf sadece ekonomik temele bağlanamayacak kadar kompleks yaşam durumlarını içerir. Sınıfın genel olarak üç boyutu tanımlanabilir. Bunlar; ekonomik, kültürel ve siyasi boyuttur (Turner, 2020: 919). Ekonomik boyut, maddi eşitsizlikler üzerinde durur. Kültürel boyut, yaşam tarzı, toplumsal prestij açısından sınıf durumunu değerlendirir. Siyasi boyut ise toplumsal ve ekonomik değişimde sınıfların rolüne ve sınıf eylemine yönelir

Modern dönemin eşitsizlik sistemi yaygın olarak statüler aracılığı ile de ifade edilir. Weber sınıfı, statüden ayırmaktadır ve statüler kişilerin, nesnel ekonomik durumlarından ziyade, diğer insanların algılarına dayalı olarak oluşur (Giddens ve Sutton, 2018: 178). Statü, toplumsal düzende geleneksel, kültürel yapıdan kaynaklı olan hiyerarşik bir yer edinme biçimi olarak ifade edilebilir (Turner, 2020: 821). Statüyü hiyerarşik olarak açıklamak aynı zamanda bir eşitsizliği ifade etmek demektir.

Sınıf, toplumsal tabakalaşma ve statü gruplarına bakıldığında bu grupların bir bütün olarak değerlendirildiği ifade edilebilir. Buradan hareketle de belli özellikteki insanların belli sınıf, tabaka ve grupları oluşturduğu ve bu gruplara dahil olanların bir takım ortak özellik ve yaşayış biçimlerine sahip oldukları anlaşılmaktadır. Ancak bunun yanına bir parantez açmak gerekir. Belli bir sınıf, toplumsal tabaka ve statü gruplarında tüm bireylerin birbiriyle motamot aynı olduğunu söylemek insan faktörünün görmezden gelinmesine sebep olur. Bu eşitsiz gruplar içinde de bir takım alt gruplar ve farklılaşmalar mevcuttur. Bu bağlamda grup içi dinamikleri anlayarak, toplumsal sistemden ziyade ilişkileri ve "özneler arasılığı" ön plana çıkarmak mikro sosyolojinin imkanları arasındadır. Dezavantajlılık, kırılabilirlik ve yaralanabilirlik gibi eşitsizlik biçimleri de özneler arasında oluşan bir mahiyete sahiptir.

Bahsi geçen bu kavramlar (dezavantajlılık, kırılabilirlik ve yaralanabilirlik) ben ve öteki ilişkisinde ortaya çıkan, üretilen ve yeniden üretilen durumlardır. Bu durumların tümü ilişkisellik içinde ele alınır. İlişkisellik, en az iki kişi

gerektirmez. Dezavantajlı, kırılğan, yaralanabilir olan “egemen özne” karşısındaki “öteki”nin konumuna işaret eder. Göçmen; yerli karşısında, homoseksüel; heteroseksüel karşısında, yoksul; varıl karşısında, çalışmayan; çalışan karşısında öteki durumundadır. Ben ve öteki ilişkisindeki öteki konumunda bulunan bir özne, farklı bağlamdaki bir ilişkide egemen özne durumuna geçebilir. Eşitsizliğin neden olduğu ve ötekiyi ifade eden bu kavramların daha iyi anlaşılabilmesi için ise tanımlanmaları gereklidir.

DEZAVANTAJLILIK

Eşitlik, ulus devletlerin ortaya çıkışından sonra toplumların idealleştirdiği bir durumdur. Modern toplumun ideolojik ve siyasal temelleri, eşit bireylerden oluşan toplum kurmayı hedeflemiş ancak günümüzde varılan noktada eşitsizlikler, artarak devam etmektedir. Günümüz endüstri toplumlarında eşitsizlik hazır verili ve içine doğulan bir olgu olmakla birlikte toplum tarafından da sistematik olarak üretilen bir niteliktedir (Taş ve Arık, 2020: 33). Dezavantajlılık kavramının literatürde kullanımı görece yeni olmasına karşın işaret ettiği sosyolojik gerçeklik oldukça eskiye dayanmaktadır. Dezavantajlılık ve beraberinde dezavantajlı gruplar, günümüz toplumların en çok tartışılan konularından biri haline gelmiştir. Başta sosyal hizmet, sosyoloji, psikoloji gibi sosyal bilimlerin gündemine olan dezavantajlılığın etik, politik, hukuki ve siyasi zemini vardır.

Dezavantajlılık; geleneksel, kültürel, ekonomik, sosyal, politik birçok farklı açıdan oluşan içerisinde dışlanma, ayırışma gibi süreçleri de barındıran bir olgu olarak karşımıza çıkar (Ergun vd., 2019: 9). Dezavantajlılıkla ilgili ilk tartışmalarda kavram çoğunlukla yoksulluk, ekonomik iyi olmama hali veya kaynaklardan yoksun olma durumu ile ilişkilendirilirken, süreç içerisinde kavram çeşitli boyutları ile ele alınmaya başlanmış, farklı disiplin ve alanların da katkılarıyla geniş bir alana yayılmıştır. Yaşlılık, engellilik, hastalık gibi bireysel ve kontrol edilemeyecek nedenler dezavantajlılığa yol açabildiği gibi bunların yanında şiddet mağduru, mültecilik, yoksulluk ve uzun süreli işsizlik gibi toplumsal sebepli durumlar da dezavantajlılığa yol açabilmektedir.

Toplumsal sebeplerden dolayı ortaya çıkan dezavantajlar ile birey kaynaklı dezavantajların ele alınış ve anlayış biçimleri ülkeye, kültüre, topluma göre farklılık gösterebilir. (Bayraktar Karahan, 2016: 169-170). Dezavantajlılık profili ülkeden ülkeye değişebildiği için dezavantajlı birey tanımının da görel ve spesifik olarak ulusal bağlamla sınırlı kalabileceğine dikkat çekilmelidir (Kahraman Güloğlu, 2020: 11; Caillods, 1998:11). Örneğin; kişinin, ülkedeki çoğunluğun sahip olduğu eğitim statüsünün altında kalması bir dezavantajlılık göstergesidir, ancak bu yaygın eğitim seviyesinin ne olduğuna ilişkin ülkeden ülkeye görelilik söz konusudur.

Bir kavramın neliğine veya ne değıllğine dair bir sınırlama yapılabilmesi için tanımlama önemli bir kriterdir. Ancak dezavantajlılık üzerine ortak bir tanımlama yoktur. Bunun yanı sıra dezavantajlılık içerik olarak geniş bir yelpazeye sahiptir ve konunun el alınış yönü tanımlamayı da etkilemekte, çoğu zaman da belirlemektedir. Burningham ve Thrush (2010:520) dezavantajlılığının temel nedeni olarak sosyal dışlanmayı işaret etmiştir. Sosyal dışlanmaya maruz kalan; işsizlik, yoksulluk, düşük gelir, sağlıksız barınma, yüksek suç oranı, sağlık ve ailevi problem yaşayanlar ile yaşam mekanları açısından yoğun farklılık içinde olanlar dezavantajlı grupları oluşturmaktadır.

Kentel vd. (2012:19) ise bireyin iktisadi, sosyal ve biyolojik açılarından diğerlerine göre daha negatif bir pozisyonda bulunma durumunu dezavantajlılık olarak ifade eder. Caillods'da (1998: 10) Kentel'e benzer şekilde bir dezavantajlılık tanımı yapmıştır. Ona göre ekonomik durumları, cinsiyetleri, dinleri, etnik ve dil kökenleri, politik pozisyonları nedeniyle topluma eklenmeleri daha kısıtlı olan grup dezavantajlıdır. Dezavantajlılar, “içerisinde buldukları toplumun temel ekonomik, kültürel ve sosyal kaynaklarından mahrum kalan veya mahrum bırakılan insan grupları” (MARKA, 2011:16)dir. Toplumun temel ekonomik, kültürel ve sosyal kaynaklarından mahrum kalanlar veya mahrum bırakılanlar dezavantajlı grupları oluşturmaktadır. Önyargı ve ayrımcılık üzerinden tanımlanan her grup dezavantajlı olarak nitelenir (Göregenli, 2012:248). Strobe, Barreto ve Ellemers (2010:184) da dezavantajlılığın temel nedeninin ayrımcılık olduğunu iddia eder.

Şiriner Önver (2017: 39) e göre; dezavantajlılar içerisinde “en dezavantajlı kesim, engellilerdir”. Bu bağlamda engelliler, “dezavantajlıların dezavantajlısını” oluşturmaktadır. Dezavantajlılık, sosyal bir etkileşim içinde, dezavantajlı gruplarla ilişkide olanları da etkilemektedir. Örneğin; engelli yakınları bakım, zaman, ekonomik destek gibi nedenlerle “sosyal engelli” durumuna gelmektedir (Samav Cantürk, 2017:136).

Semerci'ye (2012: 190) göre çocuklar, gençler, yaşlılar, sakatlar, kadınlar, eşcinseller, ya da azınlıklar ayrımcılıklar üzerinden dezavantajlı konuma gelmektedir. Dezavantajlılığın temel belirleyici ise yoksulluktur. Yoksulluk dolayısıyla dezavantajlılık eğitim ve bilgiye erişim ile yakından ilgili olduğu düşünülür. Dezavantajlılığın bir diğer tanımlaması ise bir toplumsal yapıda öteki olarak bulunan grupların, örneğin sığınmacıların, ekonomik ve toplumsal bütünleşme düzeyleri ile ilgilidir. Yani diğer insanlara göre daha geç ya da daha az toplumsallaşanlar dezavantajlı olarak nitelenirler. Whitehead (2001:2), “ dezavantajlı grupların yaşama şansının daha düşük olduğu ve bu grupların daha genç yaşlarda öldüğüne ilişkin” bulguların varlığından bahseder. Dezavantajlılık bir yaşam şansı eksikliğidir.

Mayer (2003)'e göre dezavantajlı gruplar, toplumun çoğunluğunun ulaşabildiği ve kullanabildiği araçlara ulaşamayan gruplar olarak tanımlanır.

Sallan Gül ve Gümüşoğlu (2017: I) dezavantajlı grupların ekonomik, sosyal, psikolojik ve fiziksel durumları, cinsiyetleri, etnik veya dilsel kökenleri, dinleri veya politik statüleri gibi farklı özellikleri nedeniyle toplumsal ve ekonomik yaşama, süreçlere katılım oranları/şansları ve/veya uyumlarının toplumdaki diğer insanlara göre daha düşük olan kişilerden oluştuğunu ifade eder. Dezavantajlılar, toplumda gelir, servet ve mülkiyete sahip olamayan ya da düşük düzeyde sahip olan; genellikle sağlık, konut ve eğitim gibi temel sosyal ve kültürel kaynaklardan yoksun kalan ya da yoksun bırakılan kişiler veya gruplardır. Havighurst (1964), "Who are the Socially Disadvantaged?" başlıklı makalesinde, çocukların dezavantajlılığının ortaya çıkmasında ailenin belirleyici olduğunu savunur. Ancak işçi sınıfı ya da alt sınıf mensubu ailelerin çocuklarının doğrudan dezavantajlı olarak tanımlanması her zaman doğru değildir.

Dezavantajlılık kavramının tanımlanmasında çok çeşitli faktörler ve kaynaklar yer alabilmekte bu durum da kavramın net olarak tanımlanmasına ve dezavantajlı grupların çerçevesinin çizilmesini güçleştirmektedir. Bu çalışma kapsamında, dezavantajlılık kavramı ile kişinin sahip olduğu, ekonomik, sosyal ve kültürel kaynaklarının kendi yaşantısını sürdürmede yetersiz kalması ve çeşitli destekler olmaksızın temel ihtiyaçlarını karşılayamaması kastedilmektedir. Dezavantajlı gruplar kavramsallaştırılmasındaki, dezavantajlı kavramı dezavantajlı olma haline yani dezavantajlılık statüsüne gönderme yapmaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde dezavantajlı olmak avantajlı statüsünün karşısında olacak biçimde konumlanmaktadır. Statü kavramının, toplumdaki "ben"e "öteki" tarafından verildiği düşünüldüğünde dezavantajlılığın bir statü olduğu ve toplumun bir kesimi tarafından buraya yerleştirildiklerini ve kavramın ben ve öteki ilişkisinde üretildiği ve yeniden üretildiği söylenebilir. Bu bağlamda dezavantajlılık, toplumun bir kesiminin veya çoğunluğunun sahip olduğu kaynaklara, avantajlara sahip olmayan/olamayan bir kesim/gruptur.

KIRILGANLIK

Kırılğanlık kavramı son yirmi yılda siyasi, sosyal ve yasal teoride çokça tartışılmıştır (Turner, 2006:113). Kavram, Latince kökenli "vulnus" un İngilizce karşılığı "vulnerability" sözcüğünden çevrilerek Türkçeye kazandırılır (Hakverdi, 2016: 7). *Vulnerability*'nin Türkçe karşılığı çoğunlukla kırılğanlık olarak kullanılsa da yaralanabilirlik ve incinebilirlik yerine de kullanımı mevcuttur. Kırılğanlık, yaralanabilirlik, incinebilirlik, savunmasızlık kavramları, kişinin tehlikeye açık olma haline ve başkası tarafından zarar görme durumunun fazlalığına göndermede bulunur.

Kırılğanlık kavramı ilk kez O'Keefe, Westgate ve Wisner'in, doğal tehlikeler ve afetlerin meydana gelmesinde, sosyo-ekonomik koşulların belirleyici olduğunu savundukları, 1976 yılında yayınlanan çalışmalarında geçer (İlker, 2011: 186). Aynı çalışmada, gelişmemiş ülkelerde meydana gelen afetlerde, en çok can kayıplarının yaşandığı gözlenmiş, pek çok genel gösterge bu ülkelerde kırılğanlığın özellikle arttığına işaret etmektedir (O'Keefe ve Diğerleri, 1976: 566).

Kavram; sosyal ve beşerî bilimlerin alanında, insanların, durumların, canlıların, kurumların, piyasanın ya da tabiatın tehlikelere açık olma, yaralanabilme, zarar görebilme potansiyeline yönelik bir atıfta bulunur. Ancak bunun yanı sıra etik, sosyo-politik ve hukuki kullanımları bakımından insan ve insanla ilişkili olanla da sıkı sıkıya bağlantılıdır. (Çelik, 2020: 59). Bu bağlamda kırılğanlık (vulnerability) insan hakları kavramına koşut bir kavram olarak düşünülebilir. İnsan hakları kavramının insan onurunu yeterince karşılayamadığını düşünenler tarafından ortaya konmuş olan alternatif bir kavramdır (Kart, 2018: 9). Bu bağlamda düşünüldüğünde, kırılğanlık kavramı genel tanımlamaların uzağında, muhtaçlık veya mağduriyetten farklıdır. Çocuklar, yaşlılar, zihinsel engelliler gibi kısmen veya tam olarak başkasına bağımlı bireyleri insan onuruna dahil etmek, onları "sosyal olarak içermek" adına kullanılır. Eşitsizlikle ilişkili olarak düşünüldüğünde ise eşitsizliğin kantarını düzenlemek adına pozitif ayrımcılık yapılan ve yapılması gerektiği düşünülen gruplara bir atıf bulunmaktadır.

Kırılğanlık, ötekine açıklık olarak tanımlanırken, tamlılığın, kapalılığın, tümlüğün karşıtı olarak ifade edilir (Hakverdi, 2016:23). "Dünyaya ve dünyevi olana ilişkin bir yaralanmaya açık olma kapasitesi"dir (Turner, 2006: 28). Kırılğanlık kavramı bireyin yaşamında karşılaştığı olumsuzluklar ve zorluklar karşısında sosyal, psikolojik ve fiziksel olarak baş edebilirliğinin azlığı olarak da nitelenebilir. (Ülker & Avşaroğlu, 2021: 5651). Yaygın olarak 'mağdur' ya da 'dezavantajlı' durumda olan kişileri anlatmak için başvurulur.

Kırılğanlık hakkındaki çalışmaların çoğu, kavramın negatif yönü üzerine durur ancak kırılğanlığın pozitif etkisinden bahseden isimler de mevcuttur. Brene Brown da bu isimlerin en önemlilerinden biridir. Brown'un kırılğanlık ve utanç gibi duygular üzerine önemli çalışmaları mevcuttur. Kırılğanlığın evrensel oluşunu, bunu kucaklamanın cesaret gibi içsel motivasyonların yanında ilişki gibi dış kaynaklarla desteklendiğinden bahseder (Brown, 2019). Üretkenliğin

desteklenerek, kırılmalıya yüzümüzü dönüp yeniden kırılmalıyı yapılandırılabiliriz görüşü eşitsizlik ilişkilerini, bağlamından çıkararak hali hazırda kırılmalı statüde bulunan kimselerin aleyhine sonuçlanabilir.

Kavramı “zarar görme tehlikesi altında” olmak (Goodin, 1985: 110) olarak düşündüğümüzde tüm insanların kırılmalı olduğu sonucuna ulaşılır. Kırılmalı tartışırken iki noktayı her zaman vurgulamak gerekir. Bunlardan ilki, insanlık durumu olarak kırılmalı, varoluşsal olduğu kadar ilişkiseldir de. Tam olarak bu ilişkiselliği sebebiyle kavramlar arası birçok ittifakın ve çatışmanın ortasındadır. İkinci nokta ise “herkesin ortak kırılmalı” ile “belirli bir öznenin ya da grubun tekil ve istisnai kırılmalı” birbirinden farklıdır. Bunlar arasındaki bağlantı kavramlar aracılığıyla kurulur (Hakverdi, 2016:12). Kırılmalıın mahiyeti de bu noktada devreye girer. Tüm insanlar; insan olmaları, varoluşları sebebiyle kırılmalıdır. Ancak bazı toplumsal yapı ve gruba mensup kişilerde kırılmalı olma durumu diğerlerine oranla daha yüksektir. Cole’un da belirttiği gibi “Hepimiz kırılmalı ancak bazılarımız daha fazla kırılmalı”dır ve ona göre (2016: 262) tüm insanların kırılmalı olduğunu iddia etmek, adaletsizliği savunmak ve ona eşlik eden yaralanmaları politize etmeye hizmet edebileceği konusunda uyarıda bulunur. Hali hazırda kırılmalı bir kesim toplumsal yapı sisteminde uzun zamandır bulunmaktadır. Bu kesimin diğerleri ile olan ilişkisinde asimetrik ve hiyerarşik bir konum söz konusudur ve dolayısıyla da tüm insanlar eşit bir kırılmalı düzeyine sahip değildir.

Kırılmalı, bireyin yaşamında karşılaştığı olumsuzluklar ve zorlanmalar karşısında psikolojik, sosyal ve fiziksel olarak baş etme kapasitesinin azlığına işaret eder. Fiziksel kırılmalı bireyin fizyolojik sağlığına; sosyal kırılmalı bireyin her bakımdan toplum içinde kolaylıkla ikna edilip kendi çıkarları ile uzlaşmayan işler yapmasına; psikolojik kırılmalı ise bireyin kendi değerini belirlerken çevresinin onayına duyduğu ihtiyaca dikkat çeker. Bu bakımdan fiziksel ve sosyal kırılmalı psikolojik kırılmalıya yol açan etkenlerden sayılabilir. (Ülker & Avşaroğlu, 2021: 5651). Sosyal onay ve başarı kavramları ve bu kavramlarla ilişkili olabilecek yapılar düşünüldüğünde, bireyin içerisinde bulunduğu sosyal yapı kendisinin psikolojik kırılmalıı etkileyebilmektedir. Bu doğrultuda, dezavantajlı grupların psikolojik kırılmalı bağlamında diğerlerinden daha fazla risk altında olduğu belirtilmektedir. (Sarıçalı & Satici, 2017: 657).

Sosyal kırılmalı, bireylerin/grupların afet öncesi durumları, afet(ler) ile başa çıkma güçleri ve afet(ler)in yarattığı etkileri azaltmaya yönelik kapasiteleriyle de ilintilidir. (Yüksel & Ergün, 2022: 25). Kırılmalı kendisini en çok zorlayıcı durumlarda gösterir. Savaş, göç ve yakın bir zamanda tüm dünyada yaşanan pandemi ve 6 Şubat 2023’te Türkiye’de meydana gelen 11 ilde sarsıcı etkisi yoğun bir şekilde hissedilen deprem gibi büyük toplumsal olaylar kırılmalı gruplar için diğerlerine nazaran çok daha zorlayıcı geçmiştir ve geçmektedir.

Kırılmalı; psikolojik, sosyal, fiziksel boyutunun yanı sıra hukuki, etik ve felsefi boyutu da bulunan bir kavramdır. Kavramı yalnızca ilişkisellik içinde değerlendirmek kavramın işaret ettiği hegemonik vurguların ve farklı boyutların gözden kaçmasına neden olabilir.

Kırılmalı anlatıları, iktidar ilişkilerinden, toplumsal asimetriyelerden bağımsız, saf anlatılar değildir. Bu anlatılar her zaman asimetrik toplumsal ilişkiler içinde kurulur; bu nedenle özneyi kırılmalılaştıran Öteki, konuşan öznenin toplumsal yeriyle ilişkili bir görünüm kazanır: Mülteciler, yoksullar, siyahlar, eşcinseller vb. kültürel Öteki’ler ve hatta ekonomik dünyadaki rakipler, görsel dünyanın idealleri, özneyi bedeniyle özdeş olarak işaretleyen bakış ve ses birliğini üretenler, özvegiyi kitleyen tüm süreçler... Anlatıyı kuran taraf eğer imtiyazlı özne ise, kırılmalıı anlatırken de imtiyazlı pozisyonundan anlatmaya devam edecektir. (Hakverdi, 2016:13)

Judith Butler, kırılmalı tartışmalarına “yası tutulabilirlik” yaklaşımını kazandırır ve her kırılmalı durumunun tüm insanlar için eşit olmadığını söyler. Örneğin; Amerika vatandaşları için Afganistan’da saldırıda hayatını kaybeden Amerikalı vatandaşların yası tutulabilirken, Amerika’nın Afganistan’ı işgali sırasında hayatını kaybeden Afgan vatandaşların yasının tutulmadığı/tutulmadığını belirtir (Butler, 2018: 24). Kırılmalı, bir tür ötekileştirme aracı olarak ırk zemininde eşitsiz ve ayrımcı bir biçimde ortaya çıkmıştır (İbrahimhakkıoğlu, 2017: 157). Butler, kimin yaşantısının yaşam sayıldığını, kimin güvenliğinin birincil ve önemli olduğunu üzerinde durur. Bazı hayatların gerçek sayılmaması, kimin hayatı için yas tutulup kimin hayatı için yas tutulmayacağını, kırılmalı ölçüsünü belirleyen etken olarak karşımıza çıkar (Direk, 2017:148). Egemen iktidar; “*kimi yaşamların yasının tutulabilir, ötekilerin yası tutulamaz olduğuna; hangi tür öznenin yası tutulabilir olduğuna ve yasının tutulmaması gerektiğine karar veren ayrımcı yas tahsisi, kimin normatif olarak insan olduğuna, yaşanabilir bir yaşam ve yası tutulabilir bir ölüm sayılanın ne olduğuna dair belli dışlayıcı kavrayışlar üretmekte ve sürdürmektedir.*” (Butler, 2018: 12). Butler, tüm insanların kaçamayacağı ve ortadan kaldıramayacağı ortak kırılmalıktan bahsederken, kırılmalıın insanlar arasında eşitsiz dağıtımını vurgular. Bu eşitsizliğin egemen iktidar tarafından üretildiğini, ben ve öteki ayrımında ötekinin kırılmalıının ben’in kırılmalıından daha fazla olduğunu belirtir. Kırılmalıı anlatıya dönüştüren özneler, kendilerini kırılmalı kıldığını düşündükleri kültürel, toplumsal ya da öznelerarası pratiklerin aynı zamanda üreticileridir (Hakverdi, 2016: 12). Savaştan kaçan bir mültecinin kırılmalıı, kırılmalı olarak sayılmayıp ev sahibi

ülkede güvenlik açığının ortaya çıkacağı ve yerli nüfusun mültecilerden gelecek tehlikelere karşı kırılmalılaşacağı varsayımıyla, mülteci sınır dışı edilerek kırılmalılık nakledilir (İbrahimhakkioğlu, 2017: 161).

Levinas'ın ben ve ötekini diyalektik ilişkisine “öteki” tanımlaması dikkat çekicidir. O'na göre öteki “yıldızlar kadar uzakta, dokunabileceğim kadar yakın, onu bilmekten ona şiddet uygulayabilirim kaygısıyla kaçındığım bir sonsuzluk: Yüzüyle bana Tanrıyı hatırlatan sorumluluk kaynağı.” (İnam, 2004: 48). Levinas'a göre ben ve öteki arasında beni ötekenden, ötekini benden sorumlu tutan ortak bir kırılmalılık bağı vardır ve bunu hatırlatıcısı da “ötekini yüzü”dür. (Demirkaya, 2017: 10). Yüz, Levinas için “olanların en kırılmalı”dır. Yüz “öldürmeyeceksin” emrinin ifade bulduğu yerdir. Aynı zamanda da cinayete bizzat çağrıdır. (Erşen, 2017: 39). Ancak eylem “öldürmeyeceksin” emrinin zorunlu sonucu olmaktan ziyade bir seçenek olarak hatırlatır ve acıya katlanmanın kesinliğini varsayar. Bir başka yüze cevap vermek, bir başka hayatta kırılmalı olan şeye ya da hayatın kendisinin kırılmalılığına “uyanık olmak” demektir (Butler, 2018: 137).

YARALANABİLİRLİK

Beden, özerkliğin soyut bir boyutu olarak ifade edilir ve toplumsallaşma içinde vücut bulur. Beden, dışarıdan müdahaleye daima açıktır (Baştürk, 2017: 48). Beden ve toplumsallık ilişkisi içerisinde bedeni tanıma, onun dünya ile temas edebilme yönünü kavrama özneliğin bir başkalık ilişkisi içinde kurulması anlamını da içerir. Öznellik, başkalık ilişkisi içinde dışarıdan bir biçimde değil, dışarı ile birlikte inşa edilmiştir. “Başkası akraba olması zorunlu olmayan ancak akraba olabilecek komşudur” (Levinas, 2004:153). Başkalıkta bir düşmanlık bulunabilir veya kimin doğru, kimin yanlış, kimin haksız, kimin adil olduğuyla ilgili soruların cevaplarıyla yüzleşme ihtimali doğar.

Öznenin yaralanabilirliğinin kökeni ise bedendir (Baştürk, 2017: 49). Ölüm tüm canlıları eşitleyen bir argümandır. Beden, ölümlüdür ve bu sebeple de geçidir. Öznenin varoluşu ölümün devreye girmesi ile zayıflar ve dışarıya, ötekenden gelecek olana bağımlı hale gelir. Yaralanabilirlik, fiziksel zarar görmeye veya hasar almaya yatkınlık ve duyarlılık durumudur (Erşen, 2017:30). Yaralanabilirlik, tüm insanları kapsayan bir durumdur. Butler, bunu prekarlık kavramı ile açıklar ki bu durum tüm canlılar için varoluşsal bir ön koşuldur. Prekarlıkla ilintili olarak prekarite ise varoluşsal değil politik bir temeldir (Demirkaya, 2017:11). Prekarite güç yapılarının içerisine yerleştirilmiş “güvencesizlik” olarak karşımıza çıkar (Cole, 2017:81). Güvence olarak düşünülmesi gereken ise liberal siyasetin sosyal devlete vurgusuyla birlikte sosyal politikadır. Yoksullar, kadınlar, yaşlılar, çocuklar, göçmenler, trans bireyler gibi dezavantajlı gruplara yönelik benimsenen politikalar prekaritenin, yani güvencenin temelidir. Bu yolla dezavantaj yaratan durumları eşitlik zeminine taşımak siyasetin ve sosyal politikanın görevidir. Dezavantajlı gruplara yönelik üretilen politikaların yetersizliği, bu gruplarda yer alan öznelere daha çok yaralanmalarına sebebiyet vermektedir.

İnsanın yaralanabilecek olması bir başkasının keyfi bir davranışı sonucunda ölüme maruz kalabilme ihtimali yüksek bir korku ve kaygıyı da beraberinde getirir (Butler, 2018: 9). Yaralanma, insan yaşamının hiç tanımadığı, bilmediği, anonim ötekilere de bağımlı olduğu gerçeğini gün yüzüne çıkarır ve topluma/toplumsala da atıf yapar. İnsan, öteki tarafından yaralanabilir ve öldürülebilir; bu sebeple de yalnızca doğa yasalarına karşı değil, bizatihi kendi gibi bedenli, yaralanabilir fakat aynı zamanda yaralayabilme/öldürebilme kudretine de sahip öteki'nden gelecek müdahalelere karşı da kırılmalıdır (Hakverdi, 2016:14). Bu bağlamda kırılmalılık ve yaralanabilirlik iç içe geçer. Kendisi kırılmalı bir konumda bulunan birey ötekine zarar verebilme, öldürebilme kaynağına sahiptir ve kendisi de yaralanabilmenin kaynağıdır. Kırılmalılık ve yaralanabilirlik bu dualist ilişki bağlamındadır ve fail ile mağdur konumları yer değiştirir.

Butler'ın *prekarlık* kavramı ile açıkladığı tüm insanların varoluşsal ön koşulu olan yaralanabilirliğin tüm insanlar için eşit bir seyirde gerçekleştiğini de söyleyemeyiz. Yaralanabilirliği, olası bir zarara uğrama potansiyeli olarak görmek ise var olan yaralanmaların gözden kaçmasına neden olabilir. İnsanlar oldukça farklı şekillerde ve eşit olmayacak durumlarda yaralanmaya maruz kalabilirler ve de buna bağımsızlık geliştirebilirler (Cole, 2017: 80). Yaralanmaya dair varoluşsal ortaklık, yaralanmanın ürettiği eşitsizliği bir noktaya kadar açıklayabilir. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, eşitsizliği daha da artırarak zarar veren yaralanma biçimleridir.

Yaralanabilirlikle birlikte tartışılması gereken kavramlardan biri de özerkliliktir. Özerklik; insanın varoluşu gereği sahip olduğu kökensel bir imkân olmaktan daha çok, toplumsal ve tarihsel iktidar ilişkileri içinde gerçekleşebilecek, hiç gerçekleşmeyebilecek veya vazgeçilebilecek bir durumdur (Direk, 2017: 119). Liberalizmin temel taahhütlerinden biri, bireylerin özerkliğini korumaktır. Ve liberal sosyal adaletin merkezi bir yönü, savunmasızları koruma taahhüdüdür. Birlikte ele alındığında ve kişinin kendi hayatını sürdürmek için edinilmiş bir dizi kapasite olarak özerklik anlayışıyla birleştiğinde bu taahhütler, liberal toplumların, özerkliklerinin geliştirilmesi ve sürdürülmesine ilişkin olarak bireylerin savunmasızlıklarını ele almakla özellikle ilgilenmesi gerektiğini öne sürer (Anderson & Honneth, 2004: 127). Öznenin özerkliği, yalnız bir koşula bağlı olmakla, toplumsal, ekonomik, kültürel öğelerin birleşimi sonucunda inşa edilir. Farklı bir bakıma verene muhtaç olduğu bebeklik döneminden itibaren içine

doğduğu sosyal çevre, yetişkinliğe giden yolda oldukça önemli bir destek mekanizmasıdır. Özerklik, bir takım destek ve yönlendirmeye mümkündür. Bunun ilksel çevrede mümkün olmadığı durumlarda, liberal devlet görüşünün vurguladığı sosyal devlet yaklaşımı, bireyi özerkliğe giden yolda ketleyecek olan eşitsizliklerin, en aza indirilmesine yönelik atılımlarda bulunmaya davet eder.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Liberal siyaset anlayışı, “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” mottosuyla özel teşebbüse ve birey aksiyonuna imkân sağlarken, toplumun geneline kıyasla daha zor koşullarda yaşamını idame ettirme çabasında olan dezavantajlı kesimi sosyal devlet aygıtıyla topluma içermeye misyonundadır. Ancak kapitalizm ve beraberinde sermayenin eşitsiz dağıtımını varsılın, varlığına varlık katarken yoksulun daha yoksullaşmasına sebep olmuş ve toplum içinde var olan eşitsizliklerin daha görünür ve hissedilir hale gelmesini sağlamıştır.

Bu çalışma dezavantajlılık, kırılğanlık, yaralanabilirlik kavramlarıyla eşitsizliği alternatif bir yoldan yeniden düşünmeye bir davettir. Sınıf, tabakalaşma ve statü eşitsizlik çalışmalarında güncelliğini korumasına karşın, toplumun kılcal damarlarında bulunan eşitsiz yaşam biçimlerini anlamakta yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda alternatif kavramlara duyulan ihtiyaç; konunun insan, beden, ilişki yönüne vurgu yapmayı zorunlu kılmış ve eşitsizliği toplumsal sistemin yanında özneler arasındaki ilişkilerden anlamaya çalışan bir yerden konuya yaklaşmıştır.

Dezavantajlılık ve dezavantajlı gruplar, sosyal hizmet disiplinin ön plana çıkmasıyla birlikte üzerine daha çok düşünülür ve konuşulur olmuştur. Siyasi yapılanma içerisinde devlet ve hükümet politikası olarak dezavantajlı grupların yaşam koşullarını iyileştirme, ayrımcılığa maruziyetlerinin önüne geçme, sosyal içermeye yaklaşımıyla toplumun kalanı ile bütünleşmesi ve refah devleti kapsamında insan haklarına yakışır yaşam sürmelerini sağlama sorumluluğundadır. Ancak reel düzlemde dezavantajlılık adı altındaki eşitsizlikler sona ermemiş, artan bir mahiyete bürünerek çeşitlenmiştir.

Literatürde kırılğanlık kavramına dair sağlık alanında da birçok çalışma yapılmıştır. Bu kapsamda yaşlı, engelli, çocuk ve kadın sağlığına ilişkin çalışmalar mevcuttur. Özellikle pandemi döneminde gerçekleştirilen kırılğanlık çalışmalarında bir artış gözlenmiştir (Yüksel&Ergün, 2022; Akın&Duman, 2021). Kırılğanlık kavramı olarak, 1976 yılına afetler ile ilişkilendirilerek kullanılmıştır. Dünya’da 2020-2021 yıllarında yaşanan pandemi tecrübesi ve Türkiye’de 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen ve on bir ili doğrudan ülke geneline de dolaylı etkileyen deprem afeti sonrasında kırılğanlık tartışmaları farklı bir boyut kazanmıştır. Kırılğanlık tartışmalarının temel argümanı, tüm insanların kırılğan oluşundan hareket eder. Ancak yaşanan afetler sonrasında tüm insanların aynı kırılğanlık düzeyinde olmadığı somut bir biçimde görülmüştür. Kişisel güvence ve sermayesi olan kesim ile bunlara sahip olmayan kesim arasında ciddi farklar ortaya çıkmış ve kişisel güvencesi olmayan kesim devletin sağlayacağı imkân ve yardımlara bağlı kalmıştır. Sermaye sahibi olanlar farklı şehirlerde yeniden bir yaşam kurabilirken, güvencesi olmayanlar devletin tahsis ettiği öğrenci yurtlarında yaşamını idame ettirmek zorunda kalmıştır.

Kırılğanlık ve yaralanabilirlik kavramları birbirini yerine kullanılan kavramlardır. İki kavramın da İngilizce karşılığı “vulnerability” olarak karşımıza çıkar. Ancak kırılğanlık ve yaralanabilirlik kavramları bu çalışma bağlamında aynı karşılığa tekabül etmemektedir. Yaralanabilirlik, daha çok insanın bedenli bir varlık olması ile ilgiliyken; kırılğanlık içerisinde biyolojik, psikolojik, sosyal ve hukuksal yönleri de taşımaktadır. Eşitsizliğe alternatif kavramlar olarak seçilen dezavantajlılık, kırılğanlık ve yaralanabilirlik arasında bir statü hiyerarşisine gidildiğinde sıralama en düşükten yükseğe; yaralanabilirlik, kırılğanlık ve dezavantajlılık şeklindedir.

Kırılğanlık ve yaralanabilirlik insan haklarına alternatif bir kavram olarak kullanımı, tüm insanların insan hak ve onuruna uygun bir hayat yaşayabilmesini desteklemek için yola çıkmıştır. Ancak kırılğanlık, yaralanabilirlik bir acizyet figürü olarak tezahür edip eşitlikten dışlayan bir dil kullanımına dönüşmüştür (Erşen, 2017: 37). Eşitlikten uzaklaşırken bu dilin kullanımı edilgen bir mahiyete dönüşmüştür. Kırılğan ve yaralanabilir olan etkin bir özne olmak yerine kendisi hakkında konuşulan edilgen bir varlığa dönüşmüş ve özerklikten de uzaklaşmıştır. Ricoeur özerkliğin temelini “yapılabilirliği” koyar. (Direk, 2017:120). Öznenin yapılabilirliğinin çeşitli boyutları vardır. Yapılabilirlik bir anlamda yetenektir, olabirliktir. O anda durum her ne ise onun yapılabilir gücüdür. İlk yapılabilirlik ise konuşabilmedir. Ricoeur, eşitliğin ilk biçimi olarak konuşabilmeyi işaret eder (Erşen, 2017:37). Konuşabilme, kendini ifade, kendi hakkında karar verme, irade gösterme ve hatta kendini savunmadır. Eşitlik zeminin ilk temeli de konuşabilmedir. Bu sebepledir ki dezavantajlı, kırılğan ve yaralanabilir olanın bir özne olduğu akılda tutulmalıdır. Bu özne bedenlidir ve başkasına açıktır. Bu açıklık ötekini de tartışma zeminine davet eder. Ben ve öteki ilişkisinde, yer değiştiren bir biçimde üretilir. Bu noktada sınıf, tabakalaşma ve statü kavramları eşitsizliğin anlaşılmasında yetersiz kalır. Sistemler, kurumların etkisi eşitsizlik üzerinde muhakkak ki vardır ancak bunun yanı sıra eşitsizlik üretimi özneler arasında ve de ilişkisel boyuttadır.

KAYNAKÇA

- Anderson, J., & Honneth, A. (2004). "Autonomy, Vulnerability, Recognition, and Justice", 127–149. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511610325.008>
- Bauman, Z. (2022). *Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm* (Çev. F. Doruk Ergun) (4. Baskı). Say Yayınları, İstanbul.
- Bayraktar Karahan, F. (2016). "İnsan ve İnanç Bağlamında Dezavantajlı Gruplara Yönelik Uygulamalar: Sevilla Örneği", (Ed. İ. Çapcıoğlu & F. Z. Belen), *Dezavantajlı Gruplar Psiko-Sosyal ve Manevi Bakım* (ss. 169–186), Grafiker Yayınları, Ankara.
- Brown, B. (2019). *Mükemmel Olmamanın Hediyeleri: Olmanız Gerektiğini Düşündüğünüz Kişiyi Bırakın Olduğunuz Kişiyi Kucaklayın* (Çev. Işıl Ölmez). Butik Yayınları İstanbul.
- Burningham, K., & Thrush, D. (2003). "Experiencing Environmental Inequality: The Everyday Concerns of Disadvantaged Groups", *Housing Studies*, 18(4), 517–536. <https://doi.org/10.1080/02673030304244>
- Butler, J. (2018). *Kırılğan Hayat: Yasın ve Şiddetin Gücü* (Çev. Başak Ertür.), Metis Yayınları, İstanbul.
- Caillods, F. (1998). "Some Basic Issues", *International Institute for Educational Planning/UNESCO*, 15–32. <https://doi.org/10.4324/9781315049809-6>
- Cole, A. (2016). "All of Us Are Vulnerable, But Some Are More Vulnerable than Others: The Political Ambiguity of Vulnerability Studies, an Ambivalent Critique", *Critical Horizons*, 17(2), 260–277.
- Cole, A. (2017). "Hepimiz Yaralanabiliriz, Ama Bazıları Diğerlerinden Daha Çok Yaralanabilir: Yaralanabilirlik Çalışmalarının Politik Muğlaklığı, Tereddütlü Bir Eleştiri", *Cogito*. (87), 72–96.
- Cole, A. (2018). "All of Us Are Vulnerable, But Some Are More Vulnerable than Others: The Political Ambiguity of Vulnerability Studies, an Ambivalent Critique", (Ed. E. Ferrarese), *The Politics of Vulnerability*, ss. 110–128, Taylor and Francis, London. <https://doi.org/10.4324/9781315180519-8>
- Çelik, E. (2020). "İnsan Hakları Bakımından Kırılğan Kavramına Bir Giriş ve Kavramın AİHM Kararlarındaki Görünürlüğü", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22(1), 57–77. <https://doi.org/10.33717/deuhfd.704840>
- Demirkaya, E. (2017). "Prekarlık ve Prekarite Tartışmalarına Kısa Bir Giriş", *Cogito*. (87), 7–23.
- Direk, Z. (2017). "Hakların Öznesi Olmak: Kırılğanlıktan Özerkliğe", *Cogito*. (87), 117–135.
- Ergun, A. D., Namal, M. K., & Koçancı, M. (Ed.) (2019). *Türkiye'de Sosyal Politika ve Dezavantajlı Gruplar*, Kırmızı Yayınlar, İstanbul.
- Erşen, C. (2017). "Dokunma Rejimi: Kırılğanlık, Yaralanabilirlik, Duyarlılık", *Cogito*. (87), 24–40.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji*, (Çev. Cemal Güzel) Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Giddens, A., & Sutton, P. W. (2018). *Sosyolojide Temel Kavramlar* (Çev. Ali Esgin) (2. Baskı). Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Goodin, R. E. (1985). *Protecting the Vulnerable: A Reanalysis of Our Social Responsibilities*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- Göregenli, M. (Ed.) (2012). *Önyargı ve Ayrımcılığı Azaltmak: Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Hakverdi, G. (2016). "Vulnus ve İdeal: Kırılğanlık Üzerine Bir Alan Araştırması", *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Havighurst, R. J. (1964). "Who are the Socially Disadvantaged?", *The Journal of Negro Education*, 34(1), 39–46. <http://www.jstor.com/stable/2294291>
- İbrahimhakkıoğlu, F. (2017). "Kırılğanlığın İadesi: Egemenlik ile Biyo-İktidar Kesişiminde Eril Siyaset", *Cogito*. (87), 156–163.
- İnam, A. (2004). "Ötekiden Ötekine: Levinas'tan Levnünass'a", *Tezkire Dergisi (Levinas Özel Sayısı)*. (38-39), 48–55.
- Kahraman Güloğlu, F. (2020). "Dezavantajlı Grup(lar) Kavramı Üzerine Tartışmalar ve Dezavantajlılığa Bütüncül Bir Bakış", (Ed. M. Serdar), *Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Hizmet*, ss. 9–40, Grafiker Yayınları, Ankara.

- Kart, B. (2018). "Felsefi Bir Sorun Olarak Mültecilik ve Çoklu Kırılgnalık", *ViraVerita E-Dergi*, -(8), 1–17. <https://dergipark.org.tr/en/pub/viraverita/issue/41684/510341>
- Kentel, F., Köker, L., Uçum, M., & Genç, Ö. (2012). *Yeni Anayasa Sürecini İzleme Raporu: TESEV Demokratikleşme Programı*, İstanbul.
- Levinas, E. (2004). *Etik ve Siyaset* (Çev. Cemalettin Haşimi & Özkan Gözel). *Tezkire Dergisi* (Levinas Özel Sayısı), (38-39), 147–157.
- Marka Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (Aralık, 2011). *Dilovası'nda Dezavantajlı Grupların İstihdam Potansiyelinin Artırılması: Araştırma Sonuç Raporu*.
- O'Keefe, P., Westgate, K., & Wisner, B. (1976). "Taking The Naturalness Out Of Natural Disasters", *Nature*, 260(5552), 566–567. <https://doi.org/10.1038/260566a0>
- Ritzer, G., & Stepnisky, J. (2019). *Sosyoloji Kuramları* (Çev. Himmet Hülür) (10.th ed.). De Ki Basım Yayın, Ankara.
- Sallan Gül, S., & Gümüşoğlu, F. (2017). "Türkiye'de Dezavantajlı Gruplar Üzerine Yazmak, Konuşmak", *Toplum ve Demokrasi*, 11(24), 1–7.
- Samav Cantürk, D. (2017). "Ötelenmiş Hayatlar: Engelliye Bakan Kadın Olmak", *Toplum ve Demokrasi*, 11(24), 127–139.
- Sarıçalı, M., & Satıcı, S. A. (2017). "Bilinçli Farkındalık ile Psikolojik Kırılgnalık İlişkisinde Utangaçlığın Aracı Rolü", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), ss. 655–670. <https://doi.org/10.17218/hititsosbil.285121>
- Semerci, P. (2018). "Ayrımcılık Bağlamında Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Çok Boyutlu Yaklaşımlar", (Ed. K. Çayır & M. Ayan.), *Eğitim Çalışmaları: Vol. 2. Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar*, ss. 189–198, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Stroebe, K., Barreto, M., & Ellemers, N. (2010). "Experiencing Discrimination: How Members of Disadvantaged Groups Can Be Helped to Cope with Discrimination", *Social Issues and Policy Review*, 4(1), 181–213. <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2010.01021.x>
- Sunar, L. (Ed.) (2018). *Sosyoloji: no. 118, 122. Türkiye'de Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik*, Genişletilmiş 2. basım, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Şiriner Önver, M. (2017). "Çalışma Yaşamında Mekansal Esneklik ve Sakatlar", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 7(1), 32–44.
- Taş, L. & Arık, F. (2020). *Dezavantajlı Gruplar ve Dezavantajlılığa İlişkin Sosyolojik Bir Çerçeve*. (Ed. F. Arık & L. Taş), *Dezavantajlılar ve Dezavantajlılık Sosyolojisi*, ss. 7–50, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Turner, B. S. (1997). *Eşitlik* (Çev. Bahadır Sina Şener), Birinci Baskı, Dost Yayınları, Ankara.
- Turner, B. S. (Ed.) (2020). *Sosyoloji Sözlüğü* (Çev. A. B. Kasım Akbaş). Pinhan Yayıncılık, İstanbul.
- Turner, B. S. (2006). "Vulnerability and Human Rights", *Essays on Human Rights*, Vol. 1. University Park, PA: Penn State University Press. <https://doi.org/10.1515/9780271030449>
- Ülker, A. & Avşaroğlu, S. (2021). "Türkiye'de Psikolojik Kırılgnalık Konusunda Yapılan Çalışmaların Analizi", *Social Sciences Studies Journal*, 7(92), 5650–5661.
- Ünal, A. Z. (2004). *Sosyal Tabakalaşma Bağlamında Pierre Bourdieu' nün Kültürel Sermaye Kavramı*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Whitehead, M. (2001). *Eşitlik ve Sağlık: Kavram ve İlkeler*. Türk Tabipler Birliği Yayınları.
- Yalçın, E. (2019). "Toplumsal Tabakalaşma Sistemlerinin Genel İncelemesi", *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 8(20), 158–179.
- Yüksel, U. & Ergün, M. (2022). "Sosyolojinin Pencereleeri, Pencerelerden Sosyoloji: Pandemi Sürecinde İstanbul'da Sosyal Kırılgnalık ve Çoklu-Afet Üzerine Nitel Araştırma Deneyimi", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 23–35. <https://doi.org/10.18490/sosars.1090597>